

Rafel Bernis

EL BAR DE LA SENYORA OLVIDO

Aquesta exposició presenta íntegrament i per primera vegada el reportatge fotogràfic que Rafel Bernis (Barcelona, 1945) va fer el 1979 en un bar situat a l'antic barri Xino de Barcelona. Les seves imatges, distants del realisme dels cinquanta i seixanta, però també alienes a la fotografia «creativa» dels setanta, documenten els usos de certs espais de socialització avui inexistents.

14.03 – 31.05.2020

[LA VIRREINA]
CENTRE
DE LA IMATGE

Ajuntament de
Barcelona

Durant l'any 1979 Rafel Bernis (Barcelona, 1945) va fotografiar el tràfec de clients que freqüentaven un bar situat en ple epicentre del que aleshores es coneixia com el barri Xino, al carrer Sant Ramon cantonada Marquès de Barberà. Ho va fer barrejant-se amb els parroquians habituals, sense que la presència de la seva càmera alterés aquell establiment que regentava la senyora Olvido.

El resultat és una sèrie fotogràfica que documenta un moment i un lloc a la història de Barcelona, uns usos de certs espais de socialització i, finalment, el revers de les planificacions urbanes que, afavorides per la transició democràtica i prenent la cultura com a punta de llança, canviarien les maneres d'habitar la ciutat en els temps venidors.

El projecte del realisme humanista, que va imperar en la fotografia espanyola entre mitjans de la dècada dels anys cinquanta i el primer terç dels seixanta, es fonamentava en un llenguatge universal i icònic, en l'apologia de la utilitat fotogràfica. Però el reportatge de Bernis matisa aquest ull neorealista i autor d'imatges fortament sentimentals i desideologitzades, inscrivint els individus fotografiats en una anàlisi complexa de la seva realitat social, explorant vincles pels quals abandonen la mera estetització o un possible caràcter al·legòric.

Igualment, Bernis se situa lluny dels fotògrafs catalans dels setanta, que van impugnar la generació anterior per la via artística —o «creativa», com es deia aleshores—, és a dir, que van rebutjar el naturalisme que va caracteritzar les produccions fotogràfiques durant la dictadura des d'una postura crítica amb el mitjà fotogràfic, emparant-se en l'impuls ofert des dels nous estudis culturals i a partir dels argots semiòtics.

Aquest distanciament respecte de dues concepcions irreconciliables —encara avui en disputa historiogràfica— potser es podria explicar per la mateixa adscripció generacional de Bernis, més jove que autors com Colom, Miserachs, Terré, Masats, Maspons o Català-Roca, i més gran que Fontcuberta, Laguillo, Formiguera, Esclusa o Rigol, entre d'altres. Tanmateix, és precisament la manca de pertinença a un «programa»

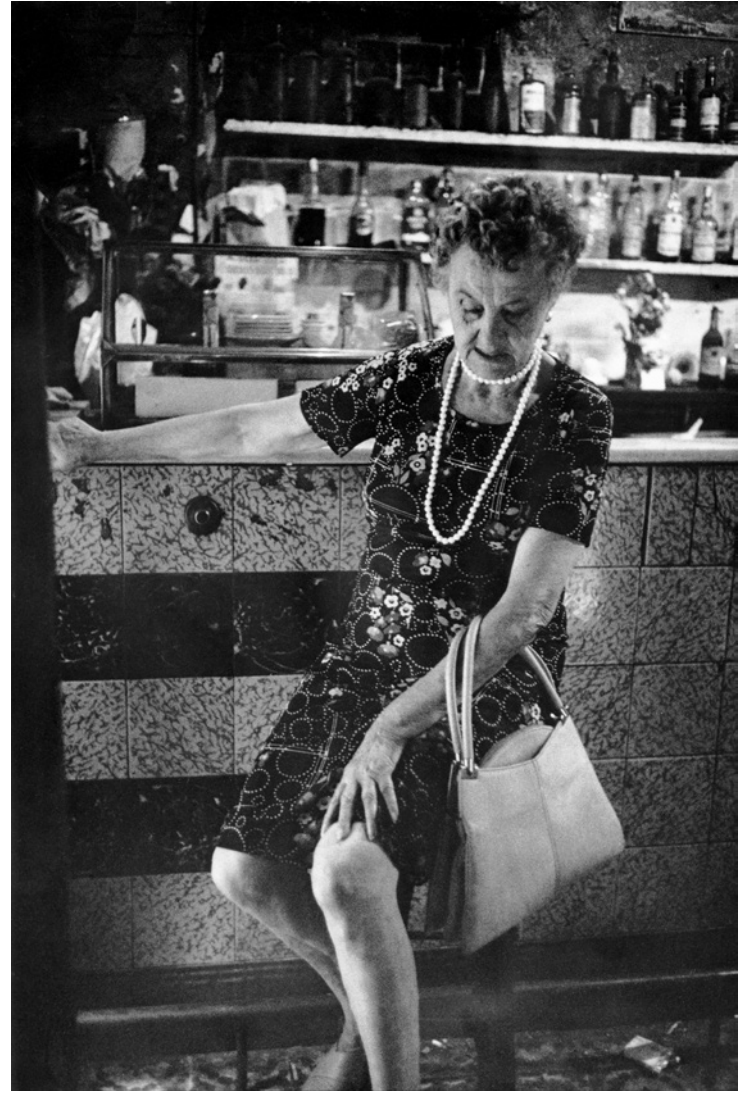
o a uns models preexistents el que converteix aquestes imatges en un doble testimoni: d'una banda, sobre els teixits micro-socials que negaven les representacions fotogràfiques més estereotipades de les classes subalternes; de l'altra, sobre l'eixamplament del realisme cap a àmbits epistemològics d'una densitat avui en desús.

Observant *El bar de la senyora Olvido* sembla inevitable referir-se a les instantànies que Anders Petersen va fer del Café Lehmitz a Hamburg, les quals van veure la llum en un llibre que es va publicar en una data similar, el 1978, tot i que són de 1967. Tanmateix, a diferència de les fotografies de Petersen, que són majoritàriament retrats de gent que mira i interactua amb la càmera, emfatitzant la posició extemporània del fotògraf, en el treball de Bernis s'aprecia una certa emancipació del punt de vista, una mena d'autonomia amb els subjectes i els esdeveniments captats.

Així mateix, les fotografies de Bernis s'allunyen de les retòriques visuals que mostren la marginació des de posicions entranyables, discriminatòries i benintencionades. En aquest sentit, es podria dir que el veritable protagonista d'*El bar de la senyora Olvido* no són els alcohòlics, les prostitutes o les cambreres que hi treballen. El que potser atorga un estatus diferent a les seves seqüències és la dissolució de les fronteres entre l'espai polític de la representació, l'espai teatral de les relacions humanes i l'espai fictici de la fotografia. Així, doncs, els homes i les dones fotografiats participen d'alguna manera en la «gestió» d'aquelles imatges que el mateix autor fa, contribueixen mitjançant les seves coreografies de gestos espontanis, a partir de les seves derives ocasionals, al fet que aparentment no advertim cap distància entre les fotografies i la realitat.

Més enllà de la mirada burgesa cap a les festes de les classes populars, amb els seus tics exòtics i les seves idealitzacions ingènues o heroiques, gairebé no hi ha documents fotogràfics que il·lustrin com eren els bars on alternava el lumpenproletariat emigrant a la Barcelona dels anys seixanta i setanta. No ens referim al circuit de locals que hi havia al voltant de la Plaça Reial i a la zona propera al port, sinó a bars diürns, densos i sense pedigrí artístic, establiments que sintetitzaven la taverna

de poble amb el bar de les ciutats dormitori de perifèria i que, en la seva versió metropolitana, afegien dues tipologies socials específiques: la prostituta i el sensellar, tots dos units per una experiència diguem-ne «econòmica» del carrer.

Potser les imatges més cridaneres de Bernis són aquelles en les quals la gent s'emborratxa o s'apodera de l'atenció col·lectiva, tot i que no convé oblidar les nombroses fotografies que il·lustren els diàlegs entre veïnes, el dia a dia dels que són a l'altre costat de la barra, les siluetes dels transeünts circulant o traient el cap per la porta.

La major part de les persones retratades són immigrants que probablement van arribar des de les zones rurals espanyoles durant la primera onada migratòria dels anys seixanta. Es tracta, per tant, d'una emigració molt diferent de la dels setanta, també diferent d'aquella que va tenir com a destinació el cinturó industrial barceloní.

A falta d'una cohesió comunitària més compacta, el bar de la senyora Olvido és el punt de trobada per a aquests ciutadans als quals s'imagina exclosos del mercat laboral, jubilats que comparteixen lloc amb indigents, bevedors i treballadores de la cantina.

Les dones ocupen un paper significatiu a les fotografies de Bernis, ja que no només consumeixen com la resta de la clientela, sinó que dirigeixen el negoci, organitzen tasques, ballen o xerren entre elles. Certament, hi ha un aire matriarcal en moltes imatges que remet a les pensions i fondes on trobaven la primera residència els qui acabaven d'arribar a la ciutat, o els qui no tenien accés a l'habitatge.

Part de la rellevància d'aquest reportatge procedeix del seu anacronisme, de la imatge que projecta sobre una Barcelona aleshores a contrapeu pel que fa a les imminents transformacions que durant els anys vuitanta i noranta van modificar el barri Xino al Raval. Els processos de gentrificació, units a les diverses acupuntures urbanes, van fer que establiments com el que registra Bernis hagin desaparegut o siguin freqüentats per un altre tipus d'usuaris. El xamfrà on va estar situat el bar de la senyora Olvido avui dia és un espai a l'aire lliure cap al qual miren diversos *youth hostels*, un centre d'assistència mèdica i

les habituals botigues d'alimentació regentades per la població pakistanesa i xinesa. Paradoxalment es diu plaça de Pieyre de Mandiargues, una denominació que homenatja l'autor de la novel·la *Al marge* (1967), que narra la Barcelona prostibulària dels anys seixanta i que transcorre per aquests mateixos carrers. De fet, una de les seves escenes explica les aventures sexuals del protagonista amb una prostituta en un hotel del carrer Marquès de Barberà.

Tot i que dit sense nostàlgia, la llegenda canalla del Xino ara no és ni tan sols un reclam turístic, sinó que més aviat s'ha convertit en un assumpte relacionat amb la memòria literària i artística de la ciutat. D'altra banda, les noves composicions socioeconòmiques dels habitants que resideixen al Raval han transformat el paisatge humà de barri. Des d'aquesta nova conjuntura, *El bar de la senyora Olvido* documenta un cert instant epigonal: el d'una Barcelona que conservava trets de poble mentre pretenia ser metròpolis; el d'una urbs que, mirant de transformar-se en model, mantenia àmplies zones encara reticents a esdevenir una marca neoliberal.

Comissari: Valentín Roma

DL B 5360-2020

**La Virreina Centre de la Imatge
Palau de la Virreina
La Rambla, 99. 08002 Barcelona**

**Horari: de dimarts a diumenge
i festius, d'11 a 20 h
Entrada gratuïta**

#RafelBernis

@lavrreinaci

barcelona.cat/lavirreina